

Vår saksbehandler
OBLT Grete Thorsby, gthorsby@mil.no
+47 23 09 20 80, 0510 2080
FST/HR-AVD/AGIV-SEK

Vår dato
2021-10-06

Vår referanse
2021/022779-015/FORSVARET/ 008

Tidligere dato
2021-06-24

Tidligere referanse
2019/280-14/FD V 3/MIHA

Til

Kopi til

Forsvarsdepartementet
Postboks 8126 Dep
0032 OSLO

Innspill fra Forsvaret vedr. høring på forslag til revisjon av lov om militær disiplinærmyndighet, lov om politimyndighet i Forsvaret og påtalemessig behandling av militære straffesaker

1 Bakgrunn

Forsvarsdepartementet (FD) har sendt på offentlig høring en arbeidsgrupperapport med forslag til revisjon av lov om militær disiplinærmyndighet, lov om politimyndighet i Forsvaret og påtalemessig behandling av militære straffesaker.

Forslaget innebærer endringer både knyttet til lov 20. mai 1988 nr. 32, om militær disiplinærmyndighet (disiplinærloven), og lov 20. mai 1988 nr. 33, om politimyndighet i Forsvaret. For disiplinærloven foreslås det i hovedsak å videreføre gjeldende rett, men forenkle regelverket og flytte aktuelle bestemmelser til lov 12. august 2016 nr. 77, om verneplikt og tjeneste i Forsvaret mm (forsvarsloven). Dette for å sørge for at regelverk om militært personell samles i én lov. Av andre endringer foreslås det blant annet å fjerne arrest som refselsmiddel i fredstid og krigstid, innføre klageadgang for den som er personlig fornærmet i en disiplinærsak og å forenkle og digitalisere klage- og kontrollordningen.

Det foreslås en ny lov om militær politimyndighet. Det foreslås blant annet tiltak for å sikre effektiv og uavhengig etterforskning, og tiltak som vil tydeliggjøre sporvalget mellom disiplinærsak og straffesak ved mistanke om lovbrudd som kan kvalifiserer til straff.

I tillegg foreslås endringer i den påtalemessige behandlingen av militære straffesaker. Det foreslås å legge ned Generaladvokatembetet som etat, og at oppgavene videreføres i påtalemyndigheten og Forsvaret.

2 Forsvaret vurderinger

Forsvarets hovedinntrykk er at rapporten er grundig. Arbeidsgruppens anbefalinger er godt underbygget og begrunnet, der rettsikkerheten til Forsvarets personell er i fokus. I det følgende vil de løsninger som avviker fra arbeidsgruppens anbefalinger og som er vurdert av særlig betydning for Forsvaret, bli drøftet og påpekt særskilt.

Postadresse
Postboks 800 Postmottak
2617 Lillehammer
Norge

Besøksadresse
Glacisgata 1
0015 OSLO
Norge

Sivil telefon/telefaks
/

Militær telefon/telefaks
99/0500 3699

Epost/ Internett
forsvaret@mil.no
www.forsvaret.no

Vedlegg

Organisasjonsnummer
NO 986 105 174 MVA

2.1 Disiplinærordningen i Forsvaret

Arbeidsgruppen foreslår i hovedsak å videreføre gjeldende rett, men at regelverket forenkles og at det tas utgangspunkt i de alminnelige regler for administrative sanksjoner slik disse følger av lov 18. juni 2021 nr. 127 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

Det foreslås blant annet å videreføre militære sjefers rolle ved kontroll av ilagte refselsler, men slik at den juridiske rådgivningen skjer i Forsvaret og ikke fra Generaladvokatembetet. Det foreslås videre at den etterfølgende legalitetskontrollen bør gjennomføres sentralt i Forsvaret. Etter Forsvarets syn er dette både ønskelig og formålstjenlig ved at både rådgivning til militære sjefer i anledning mulig eller faktisk utøvelse av disiplinærmyndighet, samt etterfølgende tilsyn og kontroll med selve refselsesvedtakene, skjer sentralt av en nærmere bestemt gruppe militærjurister som skissert. Dette særlig av hensyn til likebehandling av disiplinærsaker i Forsvaret som sådan, herunder at sakene behandles likt på tvers av driftsenhetene uavhengig av om det refsbare forholdet har tilknytning til alminnelig tjeneste, øvelser, internasjonale operasjoner eller internasjonal innsats, samt av hensyn til rettsikkerhet for den refsede.

2.1.1 Beviskrav

Dagens disiplinærlov har ingen tydelig beviskrav, og praksis har blitt preget av tolkning over mange år. Disiplinærreglementet henter mange av sine saksbehandlingsregler fra strafferetten. Lov om politimyndighet i Forsvaret bruker også begrepet «etterforske disiplinærsaker». Dette er faktorer som trolig har påvirket tolkningen av beviskravet til å ligge nærmere strafferett enn forvaltningsrett. Når et beviskrav nå foreslås lovfestet, og da noe under dagens praksis, vil dette fordre interne justeringer også for militærpolitiet som i stor grad har stått for innhenting av bevis for sjefer med disiplinærmyndighet. Forsvaret har i den forbindelse ingen innvendinger hva gjelder foreslått ordlyd i lov. Etter vårt syn er også forskriften meget detaljert og utfyllende hva gjelder opptak av forklaringer, men den er helt taus hva gjelder alle andre former for informasjon som kan tjene som bevis i en disiplinærsak.

Refselse ilegges i de fleste tilfeller for simplere straffbare forhold som ansees mindre straffverdige. En del av disse forhold kan vanskelig bevises uten tilgang på informasjon ut over rene forklaringer. Det er her et vesentlig poeng at dette ikke utelukkende er negativt for muligheten til å refse, men også for muligheten til å sannsynliggjøre uskyld.

Dersom man i disiplinærsaker skal kunne legge andre opplysninger til grunn enn kun forklaringer, bør også forskriften si noe om disse opplysningene og adgangen til å innhente de. Kan man eksempelvis benytte informasjon innhentet i en straffesak for å illegge refselse, dersom denne er henlagt og tilbakeført Forsvaret for administrativ forfølgelse? Hva med informasjon fra kortlesere, videoovervåkning eller Forsvarets forvaltede informasjonssystemer, med andre ord informasjon Forsvaret egentlig har innhentet til andre formål?

Med de muligheter som finnes i dag til å fremskaffe objektive bevis, og den stadig økende fokus på legitimitet, bør mulighetene og begrensningene for dette i tilknytning til disiplinærsaker være tydelig begrunnet.

2.1.2 Sporvalg mellom disiplinærsak eller straffesak

Forsvaret er meget positive til arbeidsgruppens forslag om å lovfeste plikten til å fremlegge forhold som kan kvalifisere til straff for påtalemyndigheten. Dette skaper klarhet i noe som i dag kun delvis har blitt regulert gjennom forskrift. Forsvaret ønsker særlig å understreke viktigheten av tett dialog mellom påtalemyndigheten og Forsvaret i de saker hvor både straff og refs kan være aktuelle reaksjonsformer. Etter dagens ordning har vi sett flere unødvendige utfordringer som har fått lov til å oppstå som følge av et prematurt og for bastant sporvalg. Med det forslaget som foreligger, hvor også ansvaret for de militære straffesaker i sin helhet overføres til regional påtalemyndighet, ser vi et potensial for at slike utfordringer forsterkes ytterligere uten tett dialog mellom aktørene. Dette kan

trolig sees i sammenheng med den foreslåtte påtalestyring av militære etterforskere, som også vil fordre en annen interaksjon med påtalemyndigheten enn i dag.

2.2 Ny lov om militær politimyndighet

Overordnet er Forsvaret enig i arbeidsgruppens vurderinger og forslag som gjelder lovfesting av gjeldende rett gjennom vedtakelse av en ny lov. Forsvaret har likevel merknader til lovforslaget sett i forhold til håndhevelse av lov 1. juni 2018 nr. 24, om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) § 7-5. Forsvaret har også momenter med henvisning til lovfesting av definisjonen av militært område og hva som er umiddelbar nærhet til dette. Forsvaret er avventende til lovens foreslåtte § 9 og anser behov for supplering av trafikkrelaterte bestemmelser gitt i lovens foreslåtte § 20.

2.2.1 § 4 Hvem som har militær politimyndighet, og hvor og overfor hvem den gjelder

Etter forslaget knyttes adgangen til å håndheve forbud etter sikkerhetslovens § 7-5 til at militære vakter og andre med militær politimyndighet kan håndheve områder som er fastsatt som forbudsområder. Forsvaret anser dette som en innskrenkning av Forsvarets handlingsrom etter sikkerhetslovens § 7-5. Etter sikkerhetslovens § 7-5 kan Kongen gi forskrift eller fatte vedtak om blant annet å nekte adgang til å overvære militære øvelser eller forsøk, militære operasjoner eller annen militær aktivitet.

Nevnte adgang er videre regulert i forskrift om militære forbudsområder § 3, som bemyndiger «den kommanderende generalen, admiralen eller annen øverste tilstedeværende militære myndighet» til å «forby uvedkommende å overvære militære øvelser eller forsøk eller å oppholde seg ved eller følge Forsvarets avdelinger eller fartøy». Bestemmelsen gir Forsvaret adgang til å forby uvedkommende å overvåke særlig sensitiv aktivitet uten at forbudet er knyttet til et definert område, slik som også sikkerhetslovens § 7-5 første ledd bokstav c åpner for.

Dersom den foreslåtte lovbestemmelsen kun knytter håndhevelse av sikkerhetslovens § 7-5 til erklærte eller definerte områder, vil dette redusere Forsvarets fleksibilitet og handlingsrom til å kunne styre og kontrollere overvåking av særlig sensitive aktiviteter som gjennomføres i Forsvarets regi. Forsvarets vurdering er at dette vil være en svekkelse av Forsvarets rettslige handlingsrom. Forsvaret anser at adgangen til å kunne forby adgang til å befinne seg i nærheten av militær aktivitet er viktig og sentralt både av hensyn til fysisk sikkerhet for personer involvert, samtidig kan adgangen til å sette slike forbud også være av betydning for opprettholdelse av informasjons- og operasjonssikkerhet for å skjerme graderte militære kapasiteter og kapabiliteter.

Forsvaret ber derfor om at forslag til ny lov om militær politimyndighet § 4 (1) bokstav c endres til at militære vakter gis adgang til å hevde politimyndighet ovenfor enhver som opptre i strid med forbud eller som befinner seg i et forbudsområde gitt i samsvar med sikkerhetsloven § 7-5, dersom forbudet er fastsatt under henvisning til militære hensyn.

Presiseringen om at forbudet skal fastsettes under henvisning til militære hensyn oppfatter Forsvaret å være i henhold til eksisterende forvaltningspraksis og har ingen øvrige kommentarer til dette.

2.2.2 § 5 Militært område og umiddelbar nærhet til militært område

Forsvarets vurdering er at forslaget til ny lov om militær politimyndighet § 5, i all hovedsak er i henhold til gjeldende rett og forvaltningspraksis angående utstrekningen av militært område, slik dette kommer frem av bestemmelsens første ledd.

Forsvaret er svært positiv til lovforslagets første ledd bokstav f. Det er en lovmessig styrking at denne beredskapshjemmelen flyttes fra forskrift til lov. Forsvaret vil likevel påpeke at forslagets ordlyd avviker fra øvrige beredskapshjemler i norsk lov, slik som eksempelvis forvaltningslovens § 5 annet ledd. Allment nyttet i beredskapshjemler er at myndigheten kan anvendes «når riket er i krig eller krig truer

eller rikets selvstendighet eller sikkerhet er i fare». Forsvaret anbefaler at tilsvarende ordlyd nyttes i den foreslåtte beredskapshjemmel. På den måten sikrer man ensartet ordlyd på tvers av lovgivning for beredskapshjemplene, slik at hjemlene har tilsvarende virkningsfelt.

Forsvaret er bevisst uklarheten i begrepet «krig» i konteksten av krigens folkerett, eller internasjonal humanitærrett, men er av den oppfatning at uklarhet i en folkerettslig kontekst bør aksepteres i den hensikt å oppnå internrettslig ordlydslikhet for beredskapshjemler. Forsvaret vil også påpeke at bistandsplikten for havneoperatører i ny havne- og farvannslov fra 2019 også nyttet «krig» som vilkårsbetegnelse i sin beredskapshjemmel i § 31.

Videre påpeker Forsvaret at det i lovforslagets § 5 bokstav f fremstår noe uklart hva som menes med «etter nærmere bestemmelse». Forsvaret anbefaler at ordlyden i bestemmelsen endres til å lyde; «Et område eller objekt som sikres av militære styrker».

Ut fra drøftelsene i arbeidsgruppens rapport punkt 7.4.6.5, ser Forsvaret at det kan være situasjoner i en krig eller krisesituasjon der det er nødvendig med bruk av militære vakter ved samfunnskritiske objekter, uten at bestemmelsen i beredskapslovens § 1 er aktuell og det ikke er ønskelig å pålegges formalkravene etter beredskapslovens § 3. Slikt sett oppfatter Forsvaret den foreslåtte bestemmelsen som både ønskelig og nødvendig.

2.2.2.1 Etablering av militært område som et enkeltvedtak

Forsvaret leser den foreslåtte bestemmelsen i § 5 annet ledd annen setning slik at det legges det til grunn at beslutning om etablering av militært område er å anse som et enkeltvedtak. Forsvaret deler ikke oppfatningen om at etablering av et militært område er å anse som et enkeltvedtak og anser dette som en fundamental endring av gjeldende forvaltningspraksis på området. Praksis for etablering av militære områder er at dette er å anse som vedtak, men ikke enkeltvedtak. Beslutningen om opprettelsen av slike områder vil derfor omfattes av de generelle reglene for vedtak etter forvaltningsloven, men ikke de spesifikke reglene for saksbehandling for enkeltvedtak etter forvaltningslovens kapittel IV.

Etter forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav b er et enkeltvedtak et vedtak som «gjelder rettigheter eller plikter for en eller flere bestemte personer». Forsvaret ser ikke at etablering av et militært område er et vedtak som er rettet mot en eller flere bestemte personer. Erklærte militære områder vil gjelde generelt for alle som er i det relevante området slik at dette kan på mange måter sammenlignes med et vedtak om utplassering av et trafikkskilt som, for ordens skyld, heller ikke er å anse som et enkeltvedtak.

Det kan være situasjoner der det etableres militære områder på privat eid grunn, men da opprettelsen av et militært område ikke på egenhånd gir Forsvaret en bruksrett i grunnen, vil ikke opprettelsen av det militære området rettes mot denne bestemte grunneieren. Rent praktisk kan det vurderes at adgangsforbud i et midlertidig militært område rammer den aktuelle grunneieren i et større omfang enn alle andre. Likevel er Forsvaret klart og tydelig av den oppfatning at dette faktum ikke innebærer at vedtaket om å opprette området er å anse som rettet mot denne grunneieren, men er snarere etablering av en generell regel som er gjeldende for alle. Forsvaret trekker sammenligning med vedtak om trafikkskilt. Offentlige myndigheter kan sette skilt på en privat vei, uten at vedtaket om skiltet er å anse som et enkeltvedtak, selv om det rammer noens private eiendom. Dersom man anser erklæring av et militært område som et enkeltvedtak, vil dette kunne gi utfordringer knyttet til partsavgrensning, særlig med tanke på militære områder i utmark og allemannsretten.

Det kan være legitime grunner til at vedtak om etablering av militært område bør omfattes av enkelte av reglene knyttet til enkeltvedtak, eksempelvis krav til kunngjøring og lignende. Dette bør likevel særreguleres.

Forsvaret anbefaler at fullmakten til å utarbeide en forskrift etter lovens § 5 annet ledd, bør favne om generelt adgangen til og prosessen for etablering av militære områder.

2.2.2.2 Omfanget av «umiddelbar nærhet» til militært område

Hva gjelder lovfesting av omfanget av «umiddelbar nærhet» til militært område, stiller Forsvaret seg positivt til at denne reguleringen flyttes fra den nåværende forskriftsreguleringen og inn i loven § 5 fjerde ledd. Forsvarets vurdering er at den konkrete foreslåtte lovteksten samsvarer med nåværende praksis i Forsvaret der det ikke foreligger en definert ytre grense for «umiddelbar nærhet», men at vurderingen av omfanget av avventende til lovens foreslåtte § 9 umiddelbar nærhet vurderes ut fra trusselens egenskap/egnethet til å påføre effekt inn på det militære området.

2.2.3 § 9 Utenlandske militære styrker i Norge

Forsvaret anser det slik at det vil være meget uheldig å implementere NATO SOFA artikkel 7 nummer 10 ved referanse, all den tid det ikke foreligger enighet i NATO om forståelsen av denne bestemmelsen.

Det er enighet i NATO om at NATO SOFA artikkel 7 nummer 10 gir adgang for gjestende styrker til å forestå vakt og sikring på fast infrastruktur og definerte områder som er gitt dem til deres bruk. Det er derimot ikke enighet om at eksempelvis bivuakker, mobile kommandoplasser, stillinger, kjøretøy eller fartøy er å anse som militære områder, der allierte styrker har adgang til å foreta egen styrkebeskyttelse.

Praksis i Forsvaret, basert på dagens gjeldende rett, er at allierte styrker har anledning å foreta egen styrkebeskyttelse utenom definerte områder av da eksempelvis kolonner og lignende med kritisk materiell. Dette gjennomføres i stort monn i forbindelse med feltøvelser i Norge. Dersom Norge skal nekte allierte å gjennomføre egen styrkebeskyttelse, vil dette kunne medføre økte krav om styrker til slike oppdrag som vil overstige Forsvarets tilgjengelige ressurser.

Basert på forskrift om utøvelse av militær politimyndighet punkt 10 annet ledd, er etablert praksis at militære områder for allierte også omfatter militært fartøy eller transportmiddel jf. forskriftens punkt 5. Dersom implementering av NATO SOFA artikkel 7 nummer 10 blir med en referanse vil den nå eksisterende hjemmelen for alliertes styrkebeskyttelse av egne fartøy og transportmiddel bli mer klar.

Den gjeldende praksisen i Norge i dag fungerer på en meget god måte, og Forsvaret ser ikke grunn til at praksisen skal eller bør endres. Forsvaret kan til dels forstå et mulig synspunkt om at praksisen i større grad kan festes i lov. Forsvaret er da av den oppfatningen at slik inkorporering av NATO SOFA artikkel 7 nummer 10, må skje gjennom aktiv transformasjon i tråd med den nåværende faste etablerte og langvarige praksisen og gjeldende lov og forskrift, samt Norges forståelse av den aktuelle traktatsbestemmelsen.

Forsvaret vil således anbefale at implementeringen av NATO SOFA artikkel 6 og 7 gjennomføres mer i henhold til dagens eksisterende forskrift og forvaltningspraksis, fremfor hva som fremkommer av lovforslaget.

Forsvaret vil understreke at vår praksis innen dette feltet er svært restriktivt. Forsvaret gir føringer til øvende avdelinger i Norge både knyttet til hva som tillates bevoktet av allierte vakter, samt også hvilke trusler det er hensiktsmessig og nødvendig å vokte seg mot. Forsvaret anser det likevel av meget høy viktighet at vi ivaretar vår fleksibilitet i planlegging av øvelser og operasjoner at vi har muligheten til å tillate allierte styrker å foreta egen styrkebeskyttelse, der vi anser at dette kan gjennomføres på en trygg og forsvarlig måte.

Videre vil Forsvaret anbefale at adgangen til å bemyndige alliertes eller gjestende styrkers militærpoliti, slik dette kommer frem av forskrift om utøvelse av militær politimyndighet punkt 10 annet ledd andre setning, bør videreføres som del av loven. Ved større øvelser foreligger det fast og langvarig praksis ved at allierte spiller inn deltakere til en internasjonal militærpolitivdeling som understøtter øvelsen med sikkerhet og trafikk kontroll i øvingsområdet. Sett i forhold til Norges kapasitet på militærpolitiresurser er vi avhengig av internasjonal deltakelse i denne sammenhengen for trygg gjennomføring av større øvingsaktivitet, særlig på rekvirert øvingslende. Praksis er at FD gir internasjonale styrker myndighet til å dirigere trafikk, men at sikkerhet og kontroll ivaretas gjennom at norsk militærpolitibefal følger alle internasjonale avdelinger og fører oppsyn med deres utøvelse av myndigheten. Denne godt etablerte og velfungerende praksisen bidrar til at vi får gjennomført større øvelser på en trygg og forsvarlig måte med de ressursene som Forsvaret rår over. Dersom adgangen til å bemyndige internasjonal militærpoliti bortfaller, vil dette kunne ha større økonomisk eller organisatoriske konsekvenser for Forsvaret da militærpolitiresursene i Forsvaret må styrkes relativt til dagens situasjon.

2.2.4 § 18 Foreløpig arrest

Adgangen til å benytte foreløpig arrest er foreslått innskrenket betraktelig sammenlignet med dagens lov, og vil fremtvinge økt bruk av innbringelse og pågripelse. Unntak er foreslått gitt for personell på ulovlig fravær som avhentes. Forsvaret støtter denne innretningen. Arbeidsgruppen anbefaler også at det stilles krav til de lokaler militærpolitiet benytter til arrest som harmonerer med kravene til politiarrestene. Dette forslaget fremstår som betimelig, men innebærer også at Forsvaret må utrede nærmere hvilke EBA-tiltak som må utføres for å få en adekvat dekning av egnede arrestlokaler. Det er i den forbindelse viktig å ta med i betraktningen de endrede behov Forsvaret kan ha for slike fasiliteter ved en eventuell styrkeoppbygning og i andre faser enn kun ordinær fredsdrift.

2.2.5 § 20 Trafikkrelaterte bestemmelser

Som et minimum bør lovforslagets § 20 suppleres med en fullmakt til å utarbeide forskrift om bemyndigelse av allierte eller gjestende styrkers militærpoliti for dirigering av trafikk utenom militært område. Ellers legger Forsvaret til grunn at henvisningen i lovforslaget § 20 (4) til «trafikkreglene § 9» egentlig er en henvisning til lov 11. juni 2021 nr. 88, om vegtrafikk (vegtrafikkloven) § 9. For øvrig noterer Forsvaret seg at myndigheten til å bortvise personer slik beskrevet i forskrift om utøvelse av militær politimyndighet punkt 8 annen setning tilsynelatende er bortfalt. Forsvaret vil understreke at dette er en hensiktsmessig og nødvendig myndighet for ivaretagelse av sikkerhet rundt militære øvelser og operasjoner. Forsvaret antar at myndigheten ligger som en del av vegtrafikklovens § 9, men vil likevel påpeke at det er viktig at denne myndigheten videreføres i ny lov.

2.2.6 Del 4 – Utøvelse og håndhevelse av militær politimyndighet

Arbeidsgruppens rapport belyser godt de utfordringer som knyttes til bruk av våpen sammenholdt med militær politimyndighet. Formålet med militær politimyndighet synes ikke åpenbart å kreve væpnet inngripen under normale omstendigheter. Samtidig utøver daglig militære vakter og militærpoliti, med militær politimyndighet, væpnet vakt hold på en del nøkkelobjekter, militære installasjoner og også militært nøkkelpersonell. Forsvarets adgang til bruk av våpen for å utøve suverenitetshevdelse er prinsipielt noe annet enn bevæpnet utøvelse av politimyndighet. Samtidig vil disse oppgavene kunne gli inn i hverandre. Dette er ikke en ny utfordring som oppstår som en følge av den foreslåtte lovendring, men en realitet også etter dagens lovverk.

Etter Forsvarets syn er det viktig at dette reguleres tydelig gjennom forskrift og instruks slik at det ikke blir utøvende personell som må foreta kompliserte juridiske vurderinger i en akuttsituasjon. Det er vesentlig at dette er tydelig regulert, og på en slik måte at det ikke oppstår unødvendige hull der det må være en overgang fra utøvelse av politimyndighet til suverenitetshevdelse. Enkelte aktører som er å anse som en trussel mot rikets sikkerhet er kjent for å utnytte slike hull, særlig i et hybridkrigs scenario.

2.2.7 Del 5 – Etterforskning

I dagens lov om politimyndighet i forsvaret er det ikke et klart skille mellom politimyndighet og etterforskningskompetanse. Dette er uheldig siden etterforskning er et særskilt fagområde som krever

kunnskap, rutiner og verktøy utilgjengelig for de fleste med militær politimyndighet. Forsvaret anser det som meget positivt at lovforslaget adresserer denne utfordringen. Vi stiller oss også bak de vurderinger beskrevet i arbeidsgruppens rapport punkt 7.4.10.

En forutsetning for at slik påtalestyrt etterforskning fortsatt skal kunne utføres effektivt av militære etterforskere, er relasjonen til påtalemyndigheten og de interne reguleringer i påtalemyndigheten om bruken av denne ressursen. Dette behovet forsterkes gjennom forslaget om å fjerne Generaladvokatembetet fra påtalemyndigheten og overføre disse og deler av deres portefølje til Forsvaret.

Etter Forsvarets syn innebærer lovforslaget en bedre regulering og styring av militær etterforskning enn hva som er tilfelle i dag. Samtidig ser vi potensialet for et dårligere resultat på enkeltsaksnivå uten tydelig koordinering mellom påtalemyndighet og Forsvaret. Dette gjelder etterforskning av saker i Forsvaret og særlig i saker med en utpreget militær karakter.

2.3 Endringer i forsvarsloven

For disiplinærloven foreslås det i hovedsak å videreføre gjeldende rett, men forenkle regelverket og flytte aktuelle bestemmelser til forsvarsloven. Forsvaret har følgende innspill til foreslåtte endringer;

2.3.1 § 57 a. Behandling av personopplysninger

Innhenting av opplysninger om personer under 18 år i det omfanget det her er snakk om, er av en karakter som bør ha sin hjemmel i lov. Det handler om innhenting av opplysninger for hele årskull (ca. 60 000), og Forsvaret har tidvis opplevd utfordringer med å få opplysninger der det ikke kan vises til en klar lovhjemmel. Dette var også noe av grunnlaget for å lovregulere dette under arbeidet med forsvarsloven, ref. høringsnotatets punkt 5.5.17.8 side 136.

Til § 57 a. bør tilføyes «Forsvaret kan innhente og behandle personopplysninger fra det året personene fyller 17 år».

Forsvarsloven § 7 annet ledd gir bestemmelser om at personopplysninger skal registreres i Forsvarets personell- og vernepliktsregister. Dette er en føring om at opplysningene skal registreres i ett register. Behovet for å regulere dette i loven forsterkes ved at det nå vil være tre forskrifter under forsvarsloven som vil inneholde regler om registrering og behandling av personopplysninger.

Til § 57 a bør tilføyes «Personopplysningene skal registreres i Forsvarets personell- og vernepliktsregister».

2.3.2 § 65 Hvilke handlinger det kan ilegges refselse for

Refselse av dem som gjør seg skyldig i andre straffbare forhold overfor andre personer, bør ikke avgrenses til vernepliktige i tjeneste og militært tilsatte, men omfatte vernepliktige i tjeneste og alle Forsvarets ansatte jf. § 65 (3) bokstav b.

2.3.3 § 69 Refselsesmidlene

Her bør begrepet «tjenestetillegg» gitt i § 69 annet ledd, andre setning endres til «tjenestegodtgjøring». Alternativt kan «dimisjonsgodtgjøring» legges til foreslått tekst. Bakgrunnen er utfordringer ved inndrivelse av overtredelsesgebyr etter dimisjon, da det ikke lenger er mulig med trekk i tjenestetillegget.

Et annet moment er at vernepliktige med grad over menig ikke mottar lønn fra Forsvaret, men utbetales godtgjøring for utført tjeneste, jf. Prop. 1 S (2020-2021) side 157 (Vedlegg 1 – Ordninger i tilknytning til verneplikten).

2.4 Ny forskrift om disiplinærordningen i Forsvaret

Forsvaret påpeker behov for nødvendige presiseringer i ny forskrift om disiplinærordningen i Forsvaret som angitt nedenfor.

2.4.1 § 11 Ileggelse av refselse for forhold utenfor tjenestetiden

Oppstillingen av gitte listen i forslag til ny forskrift har sin opprinnelse i vernepliktsloven og heimevernsloven. Innholdet samsvarer derfor ikke med forsvarsloven § 66 (ny § 84).

Med «møter man er innkalt til ...» menes i denne sammenhengen sesjon. Ved fremmøte til sesjon er man verken vernepliktig eller tjenestepliktig, og kan følgelig ikke refses.

2.4.2 § 87 Trekk og innkreving av overtredelsesgebyr

I annet ledd bør det presiseres at gruppen dette gjelder er vernepliktige under førstegangstjeneste. Videre bør det også hjemles at innfordring overtredelsesgebyr kan skje ved trekk i dimisjonsgodtgjøringen, begrenset til halve godtgjøringen. Dette er aktuelt når gjenstående utbetalinger av tjenestetillegg ikke er dekkende for ilagt overtredelsesgebyr.

2.4.3 § 103 Behandling av personlige opplysninger og rulleblad

I dag benyttes begrepet «militære rulleblad» i liten grad. Militært rulleblad er i dag uttrekk av spesifikke opplysninger fra Forsvarets verneplikt- og tjenesteregister.

Refselsesordrer er også personopplysninger, og er således dekket av gjeldende § 7. § 7 andre ledd siste setning må videreføres i ny § 57 a.

§ 103 (1) første setning bør lyde: «Alle refselsesordrer skal registreres i Forsvarets verneplikts- og tjenesteregister».

2.5 Begrepsavklaringer og behov for presiseringer

2.5.1 Militærjurister

Forsvaret er enig med arbeidsgruppen i at tittelen «militærjurist» med fordel kan gjeninnføres, men deler ikke arbeidsgruppens syn om at denne tittelen burde kunne bæres av alle jurister.

I motsetning til hva arbeidsgruppen har lagt til grunn, er det Forsvarets oppfatning at det er en formell og faktisk forskjell mellom en «militærjurist», uavhengig av om dette er en offisiell tittel eller ikke, og en sivil jurist som arbeider helt eller delvis med militære retts- og fagområder. Det samme er eksempelvis gjeldende for forholdet mellom begrepene krigsadvokater og militærjurister. Begrepene eller stillingsbetegnelsene referer ikke til samme rolle, eller systemfunksjon.

Uavhengig av hvordan denne tittelen ble brukt tidligere, er den nå i praksis blitt en uformell tittel som internt i Forsvaret benyttes om militært tilsatte jurister som gjennomgår militær grunntrening, beskikkes offisers grad, er en integrert del av den driftsenheten de er tilsatt i (de reiser blant annet med militære enheter til internasjonale operasjoner), og svarer direkte til en militær sjef. De er altså både fysisk og faktisk «på innsiden» av det militære systemet på en måte øvrige jurister ikke er. Alle militærjurister er jurister, men ikke alle jurister er militærjurister. Dette er et viktig skille.

Overnevnte er en nødvendig forutsetning for den militære system- og virksomhetsforståelsen som muliggjør at militærjuristen blir en fullverdig stabsoffiser. God faglig rådgivning handler ikke bare om å kunne produsere aktuelle rettslige vurderinger eller konkrete råd. Det handler like fullt om å kunne gjøre dette til rett tid. Nettopp derfor er det viktig at militærjuristen evner å følge militære beslutningsprosesser, i hele det tverrfaglige spektret.

Lowerk og føringer er imidlertid ikke bare til stede for å beskytte potensielle politiske eller sivile interesser, men også det militære systemet som – i seg selv – er avhengig av demokratisk legitimitet. Militærjuristen sin primære oppgave er derfor å muliggjøre militær virksomhet, innenfor gjeldende rettslige rammer og politiske føringer.

Operasjonelle vurderinger og råd er ofte tidskrittisk, og det finnes ingen «stopp-knapp» i stridsfeltet. Derfor er kombinasjonen av det fagmilitære og fagjuridiske, som skiller en «militærjurist» fra øvrige jurister, nødvendig for å gi troverdig og rettidig rådgiving.

Forsvaret foreslår at § 92 fra arbeidsgruppens forslag omskrives eller fjernes, og at tittelen militærjurist for fremtiden benyttes formelt slik den lenge har vært benyttet uoffisielt

2.5.2 Sivilt ansatte i Forsvaret

Det vises til høringsnotatets punkt 3.8.5 side 28, der sivilt ansatte i Forsvaret omtales under kapittel om personell med tjenesteplikt. Det bør her opplyses om at tjenesteplikten for sivilt ansatte som er styrkedisponert i Forsvarets styrkestruktur, er tjenestepliktig etter forsvarsloven der dette fremgår av ansettelsesavtalen.

Videre bør det opplyses om at det også er ute på høring endringer i forsvarsloven knyttet til Forsvarets rett til å inngå kontrakt om tjenesteplikt for personer uten verneplikt og kontrakter om utvidet verneplikt for vernepliktige, der tjenesteplikten etter forsvarsloven for sivilt ansatte i Forsvaret foreslås regulert. Dette forhold er det ikke tatt høyde for i arbeidsgruppens konklusjon og det betinger kanskje noe videre arbeid før det kan konkluderes endelig angående eksempelvis refs av sivile (rapportens punkt 5.5.6).

2.5.3 Behandling av personopplysninger

Forsvaret viser til høringsnotatets punkt 5.5.17.9 side 137, der vernepliktige korporaler er omtalt. Gradsnivået «korporal» anvendes i dag ikke under førstegangstjeneste. For personell i tjeneste betinger dette gradsnivået tilsetning i militær stilling (ref. OMT).

For vernepliktige som avtjener førstegangstjeneste benyttes gradene «menig» og «ledende menig».

2.6 Militær påtalemyndighet og Generaladvokatembetet

Forsvaret anerkjenner de utfordringer som knyttes til å opprettholde en særskilt påtalemyndighet for militære straffesaker, og de ulemper som følger med å ha en ordning som vesentlig endrer seg fra ordinær fredsdrift til en beredskapsheving mot krise og krig. Vi støtter derfor arbeidsgruppens konklusjon om å legge disse oppgavene til den ordinære påtalemyndigheten, og fjerne den særskilte militære påtaleordningen.

Samtidig er det vår oppfatning at denne endringen åpner for nye utfordringer som bør søkes unngått.

2.6.1 Straffesaker

Både regional og høyere påtalemyndighet har kunnskap og erfaring innen straffesaksfeltet, som en særskilt militær påtalemyndighet ikke ville kunne opparbeide seg uten en vesentlig endret portefølje enn i dag. Samtidig mangler den ordinære påtalemyndigheten kunnskap om særskilte militærjuridiske forhold. Den militære påtalemyndighet har også vært bindeleddet mellom militære etterforskere og påtalemyndigheten for øvrig. Dersom anbefalingen fra arbeidsgruppen tas til følge er det viktig at begge disse rollene søkes bevart i størst mulig grad, enten internt i påtalemyndigheten eller via en klar forbindelse til generaladvokaten i ny drakt under Forsvaret.

2.6.2 Disiplinærsaker

Generaladvokatembetet har en sentral rolle både som rådgiver og ekstern kontrollør av disiplinærsaker. Dersom embetets oppgaver tilføres Forsvaret må erfaring og kompetanse fra embetet søkes bevart.

2.6.3 Beredskap

Dagens ordning innebærer også at Generaladvokatembetet har et ansvar for påtalemyndighetens beredskap i krise og krig for å kunne håndtere militære straffesaker. Forsvaret vil understreke viktigheten av at dette ansvaret blir ivaretatt slik det foreslås i arbeidsgruppens rapport, slik at

militærpolitiet kan basere seg på tilgang på en fungerende påtalemyndighet også ved forhøyet beredskap, krise og krig.

3 Konklusjon

Forsvaret støtter arbeidsgruppens forslag til strukturelle endringer av de aktuelle lover og forskrifter, herunder en forenkling og bedre tilgjengeliggjøring av regelverket, samt videreføringen av det som er velfungerende fra gjeldende rett. Forsvaret støtter også nedleggelse av Generaladvokaten som egen etat og overføringen av den militære påtalemyndighet til den høyere påtalemyndighet.

Forsvaret har gitt sine innspill til de løsninger som avviker fra arbeidsgruppens anbefalinger, der forslag til presiseringer og anbefalinger er gitt.

Elisabeth Natvig
viseadmiral
sjef Forsvarsstaben

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur.
